

DESPRE FOTOGRAFIE SI FOTOGRAFI ÎN REVISTELE INSTITUTULUI DE ISTORIA ARTEI „G. OPRESCU”

de ADRIANA DUMITRAN

Abstract. The paper aims to trace the evolution of the presence of photography in the Journals of the “G. Oprescu” Institute of Art History from a simple illustration to a subject of study in itself. Until 1989, photography was sporadically presented mainly for its value in documenting theatrical performances. After 2011, the new director, Dr. Adrian-Silvan Ionescu, a passionate historian of photography, opened the journals to this field, constantly inviting to publish young researchers from Romania and well-known historians from abroad to whom his own research was added.

Articles on the work and biography of important Romanian photographers such as Carol Szathmári, Franz Duschek, Ioan Spirescu, Iosif Berman, Adolf Klingsberg are complemented by research on photographers from several continents such as Lee Miller, Emil Otto Hoppé, Edward S. Curtis or photography from India. The published studies have examined a multitude of photographic genres (portrait, ethnographic, architectural and landscape, war, press, avant-garde) and artistic trends up to the present day.

Keywords: journals, “G. Oprescu” Institute of Art History, photography, history of photography in Romania, history of photography.

Fotografia nu mai este o artă tânără, are deja 185 de ani și istoriografia ei are un corpus impresionant de istorii ale fotografiei, lucrări considerate canonice, începând cu cea a lui Josef Maria Eder¹, Beaumont Newhall², Brian Coe³, Helmuth Gernsheim⁴, Michel Frizot⁵, Naomi Rosenblum⁶, Ian Jeffrey⁷, Mary Werner Marien⁸, Geoffrey Batchen⁹ pentru a enumera doar pe unii dintre cei mai cunoscuți autori, fără a alcătui o bibliografie completă. Cea mai cunoscută revistă de înalt nivel academic dedicată istoriei fotografiei este publicația *History of Photography* fondată în 1977. În 1978 a fost înființată *European Society for History of Photography*, o asociație dedicată cercetării istoriei fotografiei, care a avut sediul în Belgia între 1978–1989, în Anglia, la Croyden până în 2001 și de atunci la Viena. Societatea publică anual două numere ale revistei *PhotoResearcher*, iar actualul președinte, dl. Uwe Schögl face parte din comitetul consultativ al revistei *Studii și cercetări de istoria artei. Seria Artă plastică*.

Pe plan mondial în ultimii 15 ani a crescut spectaculos interesul pentru arhivele de fotografie din instituții publice sau private, această tendință manifestându-se din fericire și la noi. Au fost scoase la iveală arhive private de fotografie în jurul cărora s-au creat zone de cercetare animate de pasionați cu un grad de specializare din ce în ce mai mare.

¹ Joseph Maria Eder, *History of photography*, translated by Edward Epstean, Dover Publications Inc., New York, 1978. Este traducerea în limba engleză a ediției a patra publicată în limba germană în 1932, la Viena.

² Beaumont Newhall, *The history of photography: from 1839 to the present*, The Museum of Modern Art, New York, Fifth edition, 2012.

³ Brian Coe, *The birth of photography. The story of the formative years 1800–1900*, London, Ash&Grant, 1976.

⁴ Helmut Gernsheim în colaborare cu Alison Gernsheim, *The history of photography from the camera obscura to the beginning of the modern era*, New York, McGraw-Hill, 1969.

⁵ Michel Frizot (Editor), Pierre Albert (Editor), Colin Harding (Editor), *A new history of photography*, Köln, Könemann, First English-language Edition, 1998.

⁶ Naomi Rosenblum, *A world history of photography*, Fifth edition, New York, Abbeville Press, 2019

⁷ Ian Jeffrey, *Photography: A concise history*, London, Thames&Hudson, 1989.

⁸ Mary Werner Marien, *Photography. A cultural history*, 5th Edition, London, Laurence King Publishing, 2021.

⁹ Geoffrey Batchen, *Negative/Positive. A history of photography*, London, Routledge, 2021.

În toată lumea există muzee ale fotografiei, cel mai apropiat de noi fiind cel din Ungaria, de la Kecskemét¹⁰. În România există un muzeu la Odorheiul Secuiesc, Muzeul de Fotografie Kováts, care valorifică patrimoniul un vechi atelier fotografic cu lumină naturală. Alte inițiative care să includă funcțiunile contemporane ale unui muzeu în adevăratul sens al cuvântului, un muzeu al fotografiei din România, nu există încă. Așa cum cercetarea istoriei fotografiei încă mai are pași semnificativi de făcut pentru realizarea unui corpus semnificativ de cercetări și lucrări publicate, nemaivorbind de o istorie a fotografiei în România, care să o aducă la un nivel de recunoaștere internațională.

Anul trecut și anul acesta, Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu” a organizat în parteneriat cu Biblioteca Națională a României o conferință internațională, *Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*, dedicată istoriei fotografiei din România și conexiunilor, puțin explorate până acum, cu fotografia europeană.

La noi recunoașterea istoriei fotografiei ca domeniu distinct al istoriei artei s-a produs cu multă greutate, progrese având loc mai ales în două ultimele decenii. Revistele Institutului de Istoria Artei au fost au fost un instrument al acestui progres și în acest articol am căutat să identific cum a pătruns fotografia în revistele Institutului de Istoria artei de la simpla ilustrație până a deveni un subiect de studiu în sine și care au fost circumstanțele care au determinat acest fenomen.

Până în 1989 studiul fotografiei românești și a artei fotografice în general a avut o apariție sporadică în revistele Institutului. După 2011, noul director, dr. Adrian-Silvan Ionescu, un pasionat al istoriei fotografiei, a deschis revistele către acest domeniu și a invitat să publice tineri cercetători din țară și cunoscuți istorici din străinătate la care s-au adăugat propriile sale cercetări. Articole despre opera și biografia unor importanți fotografi din România precum Carol Szathmári, Franz Duschek, Iosif Berman, Adolf Klingsberg sunt completate cu altele asupra unor fotografi de pe mai multe continente precum Lee Miller, Emil Otto Hoppé, Edward S. Curtis, László Moholy-Nagy sau fotografia din India. Studiile publicate au analizat o multitudine de genuri fotografice (fotografia de portret, etnografică, de arhitectură și peisaj, de război, de presă, de avangardă) și curente artistice până în contemporaneitate. Acestora li s-au adăugat recenzii de carte de fotografie și cronici de expoziție.

În perioada de la înființarea revistelor Institutului din 1954 până 2010–2011 istoria fotografiei are o prezență nesemnificativă în paginile lor: până în 2010 am identificat doar 8 articole în care fotografia este relevantă pentru subiectul articolului¹¹.

După instaurarea regimului comunist, fotografia a devenit unul din principalele instrumente de propagandă în principal prin fotografia de presă. Mișcarea oficială fotografică din România s-a structurat odată cu înființarea în 1956 a Asociației Artiștilor Fotografi din România¹². În grupul care a înființat Asociația făceau parte fotografi deja consacrați în perioada interbelică precum Aurel Bauh, Hedy Löffler, Cios Tadeu cărora li s-au adăugat nume noi care au fost activi în următoarele decenii precum Eugen Iarovici, Bazil Roman, Clara Spitzer, Gheorghe Șerban, Dan Eremia Grigorescu, Ion Hananel, Armand Rosenthal ș.a. Unii dintre aceștia lucrau în presă sau în noile ateliere fotografice ale propagandei de stat, precum cel de la *Decorativa*, în anii '50 și Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”, în timp ce alții au continuat să activeze în atelierele naționalizate. Practica fotografică s-a profesionalizat și transformat într-o mișcare artistică care a avut și o deschidere internațională odată ce a fost lansat Salonul Internațional de Artă Fotografică al României în 1957, organizat sub egida Federației Internaționale de Artă Fotografică (FIAP), din doi în doi ani până în 1989. Prin intermediul Asociației, fotografii români puteau participa regulat la Saloane internaționale unde erau premiați în mod constant.

După apogeul stalinist din anii '50 a urmat schimbarea politicii de obediență față de puterea sovietică și construcția unui comunism cu valori naționale produsă sub conducerea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, iar fotografia a continuat să fie folosită ca instrument de propagandă vizuală pentru noile direcții politice. La Editura Meridiane, o editură specializată în carte de artă, au fost lansate de la sfârșitul anilor 1950 și până la începutul anilor 1970 serii întregi de albume fotografice dedicate monumentelor de artă și arhitectură ale țării, dezvoltării orașelor și regiunilor țării în noul regim politic socialist ba chiar și albume dedicate unor orașe și țări străine. Fotografi din Asociația Artiștilor Fotografi precum Hedy Löffler, Aurel Bauh, Sandu

¹⁰ <https://fotomuzeum.hu/en>

¹¹ Mulțumesc și pe această cale dlui. Aurelian Stroe pentru sprijinul acordat pentru realizarea acestei cercetări.

¹² Eugen Negrea, 65. *Asociația Artiștilor Fotografi din România 1956–2021*, editat de Asociația Artiștilor Fotografi din România, 2021.

Mendrea, Ion Miclea, Gheorghe Șerban, Edmund Höfer, Clara Spitzer, Dan Eremia Grigorescu ș.a., în plan personal aflându-se în raporturi diferite cu regimul comunist, dar cu toții având de trecut prin furcile caudine ale cenzurii și autocenzurii, au produs numeroase albume care erau prezentate în publicațiile timpului. Albumele erau publicate și la alte edituri care și-au asumat acest specific precum Editura pentru turism și Editura Sport-Turism. Trebuie însă subliniat că producția de albume de fotografie a avut de suferit în ultimul deceniu comunist, scăzând calitatea tiparului și a reproducerilor fotografice.

Istoria fotografiei românești cunoaște primele studii consistente prin contribuțiile lui C. Săvulescu care a reușit să publice în 1973 articolul *The first War Photographic Reportage*, în revista *Image*¹³, în 1977, chiar în primul număr al revistei *History of Photography*¹⁴. Ulterior, în 1985, el publică prima încercare de istorie a fotografiei românești *Cronologia ilustrată a fotografiei din România în perioada 1834–1916*¹⁵. În acest context mai sunt de semnalat cercetările lui George Potra dedicate atelierelor fotografice bucureștene și primele articole ale lui Adrian Silvan Ionescu și Emanuel Bădescu.

Cu toate acestea arta fotografică și istoria fotografiei nu au reușit să intre decât sporadic în paginile revistelor Institutului de Istoria Artei, doar 8 articole¹⁶. Voi prezenta pe scurt câteva dintre ele: în 1956 Barbu Brezianu prezintă un album al fotografului mexican Luiz Marquez (1899?–1978) care înfățișează în 100 de fotografii arta populară din diverse regiuni mexicane, costume, dansuri, aspecte de viață cotidiană subliniind fantastica împletire între civilizația antică aztecă și cea creștină.

În 1972 Árpád Árvary publică o serie de scrisori, fragmente inedite ale lui Carol Szathmári către prietenul său din copilărie Pataki Sándor oferind în acest fel date noi asupra biografiei sale, dar și informații neverificate, care sunt și acum vehiculate în spațiul public în ciuda ultimelor cercetări care le-au dovedit lipsa de veridicitate (călătoria lui Szathmári în China este un exemplu).

În *Studii și cercetări de istoria artei, seria artă plastică*¹⁷ din 1974, tom 21, Gh. Cosma face o recenzie albumului *Cimitirul vesel*, monografie sentimentală, cu 116 fotografii de Ion Miclea-Mihale, București, Editura pentru turism, 1972, unde autorul fotografiilor este numit fotograf-artist. Din bogata producție de albume fotografice ale vremii, unele cu certe calități vizuale și artistice, doar acesta a apărut în paginile revistei.

În 1974 și 1976, în *Studii și cercetări de istoria artei, seria Teatru. Muzică. Cinematografie*¹⁸, fotografia este folosită ca material ilustrativ al decorurilor și costumelor piesei "Apus de soare" de Barbu Ștefănescu Delavrancea care a avut premiera în 1909. Autorul fotografiilor, nementionat în articol, deși numele lui este tipărit pe cărțile poștale ilustrate publicate, forma sub care au circulat acestea, a fost Hr. Duratzo (?–1919), fotograf român de origine macedoneană foarte activ în primele două decenii ale secolului XX care a documentat prin fotografie și alte piese jucate pe scena Teatrului Național din București.

În 1975, în *SCIA.AP*, Remus Niculescu aduce o contribuție istoriei fotografiei din România printr-un articol dedicat fotografului Nicolae Ionescu (1903–1974) la un an de la moartea sa. Articolul punctează principalele etape ale bogatei cariere de fotograf a lui Nicolae Ionescu unde ultimii ani de activitate i-a petrecut la Institutul de Istoria Artei.

În 1987 în *SCIA.AP* apare primul studiu al lui Adrian-Silvan Ionescu *Arta portretului în fotografia secolului al XIX-lea*. Studiul depășește tot ce s-a publicat până atunci în revistă ca dimensiune, 17 pagini, și instituie un model de bună practică a unui articol de istoria fotografiei, bogat ilustrat, în care fiecare fotografie este descrisă detaliat, iar portretul, în funcție de gen, poziție socială, specificul atelierului, este analizat în detaliu.

Urmează un hiatus până în 2010, iar din 2011 fotografia a intrat în paginile revistelor Institutului prin articole ale unor cercetători din țară și străinătate și prin recenzii la volume, albume și expoziții de fotografie completând în acest fel analiza critică a demersurilor încă timide de istorie a fotografiei românești.

Invitarea unor specialiști străini a avut rolul de a introduce acest domeniu în revistă de pe poziția unui domeniu recunoscut și consacrat în restul lumii fiind în măsură în acest fel de a stimula o reconsiderare și

¹³ Constantin Săvulescu, *The First War Photographic Reportage*, în: *Image*, no. 1, 1973, p. 13-16.

¹⁴ Idem, *Early Photography in Eastern Europe – Romania*, în: *History of Photography*. An International Quarterly, vol. I, no. 1, January 1977, p. 63–77.

¹⁵ Idem, *Cronologia ilustrată a fotografiei din România. Perioada 1834–1916*, București, Asociația Artiștilor Fotografi, 1985.

¹⁶ Vezi bibliografia de la sfârșitul articolului.

¹⁷ Abreviat în continuare SCIA.AP.

¹⁸ Abreviat în continuare SCIA.TMC.

impulsionare a cercetărilor și la noi în țară. În primul număr din *SCIA*, seria nouă, a fost invitat să publice Uwe Schögl, istoric al fotografiei din Viena, vicepreședinte la acea perioadă, ulterior președinte, al European Society for History of Photography. Articolul său *Hans Makart (1840–1884) and Vienna. The influence of Photography on the Painter's Work* relevă practicile pictorului vienez care a folosit fotografia ca sursă de inspirație pentru lucrările sale. În 2015, în *SCIA.AP* același autor publică un alt articol *Gustav Klimt in Contemporary Photographs* în care investighează importanța fotografiei pentru artist ca instrument în practica artistică și reflecția personală sub forma portretelor sale luate în cele mai cunoscute ateliere vieneze. În 2017 în *SCIA.AP* publică articolul *Emilie Flöge in contemporary photographs* unde analizează felul în care aceasta a folosit fotografia pentru propriul demers artistic, creația de modă și fotografia privată alături de pictorul Gustav Klimt.

Cercetătorul american, Steve Yates, bursier Fulbright în mai multe ocazii în Rusia și alte țări din fosta URSS (Ucraina, Letonia, Lituania, Belarus), membru ORACLE, care ne-a vizitat țara de trei ori în 2015, 2017 și 2021 are trei contribuții în revistele Institutului reflectând preocupările sale de cercetare a evoluției fotografiei către modernism, elementele noului limbaj și activitatea celor mai cunoscuți artiști ai curentului. În 2015 în *SCIA.AP* a publicat articolul *Proto modern photography innovation and beyond*. În 2017 în aceeași revistă articolul *Inventing modern photomontage 1918: transdisciplinary precedents in proto modern photography* urmat în 2021 de articolul *László Moholy-Nagy: Photographic research in the modern era*.

În 2019, marcând o redescoperire a unui mare fotograf curatorul și istoricul fotografiei Graham Howe prezintă în *Revue Roumaine d'Histoire de l'Art, Série Beaux-Arts* vizita în România, în 1923, a fotografului E. O. Hoppé și albumul deosebit pe care l-a publicat în anul următor *In Gipsy Camp and Royal Palace*¹⁹ în articolul intitulat *A Londoner Wandering in Romania: E. O. Hoppé's Portraits of a Country*.

O notă de exotism este adusă prin studiul cercetătoarei Niyatee Shinde, care a fost Research Fellow la Smithsonian Institution din Washington, care face o scurtă dar bogat ilustrată incursiune în practica fotografică din India secolului al XIX-lea.

O altă sursă de conectare la preocupările contemporane de istorie și valorificare a fotografiei sunt relatările lui Adrian-Silvan Ionescu de la întâlnirile ORACLE. ORACLE este un grup informal de istorici, curatori, fotografi, muzeografi care se întâlnesc regulat în diverse orașe ale lumii unde propun și discută cele mai noi tendințe în acest domeniu. Relatările, însoțite de fotografii, au fost publicate în 2013, 2014, 2017, 2019, 2020, 2021, 2022. Una dintre cele mai productive consecințe ale participării dlui. Adrian-Silvan Ionescu la întâlnirile acestui grup a fost seria de vizite în România ale unor figuri importante în istoriografia fotografică mondială contemporană, membri ai grupului: Larry J. Shaaf (2012), Monika Faber (2012), Peter Osterlund (2017), Steve Yates, Graham Howe (2019, 2021), Hilary Roberts (2023), Hans Christian Adam (2018, 2019, 2023), Alan Griffiths (2018), Antony Penrose (2011).

Unii dintre aceștia au susținut conferințe publice de real interes: Antony Penrose despre fotografa Lee Miller, mama lui, la Muzeul de Artă din Brașov *Lee Miller and Roland Penrose à Farley Farm*, 25 februarie 2011 și la Universitatea de Arte București *Hand Grenades like Cartier Clips*, 1 martie 2011; Hans Christian Adam, *Muybridge and Movement*, la Biblioteca Academiei Române, 26 februarie 2018; Alan Griffiths, *Luminous-Lint: Weaving a Multi-Dimensional Tapestry on Photohistory – Challenges and Opportunities*, la Biblioteca Academiei Române, 23 octombrie 2018; Graham Howe, *România de E. O. Hoppé*, la Biblioteca Academiei Române și la Jockey Club. 21 – 22 mai 2019, toate aceste conferințe fiind prezentate și în paginile revistelor institutului.

Am lăsat la final cercetătorii români, printre ei numărându-mă și eu, care au primit pentru studiile lor un loc generos în paginile revistei. Spațiul primit a fost onorant dar în egală măsură încărcat de răspundere și de angoasa de a ne ridica la nivelul înaintașilor care au creat și au scris aceste reviste. Articolele mele reflectă direcțiile de cercetare avute în ultimii 15 ani: de la fotoreporterul Iosif Berman la fotografiile actorului Matei Millo realizate în studioul lui Carol Szathmári și cel mai recent, activitatea fotografului Adolf Klingsberg fotograful și patronul celebrului studio bucureștean de pe Calea Victoriei, *Julietta*. Tânărul cercetător de la Arhiva etnologică a Muzeului Țăranului Român, Theodor Ulieriu-Rostás a publicat în 2023 un extrem de bine documentat articol, aflat la confluența dintre istoria urbană și cea a fotografiei, despre locațiile atelierelor Carol Szathmári și Franz Duschek din București.

¹⁹ Emil Otto Hoppé, *In Gipsy Camp and Royal Palace. Wanderings in Rumania*, published by Charles Scribner's Sons: NY, 1924.

Chiar dacă pentru multă vreme fotografia și istoria ei nu a fost prezentă în revistele Institutului de Istoria Artei ultimii 12 ani de apariție au compensat cu un număr spectaculos de articole, cronici, recenzii (73 la număr) cu 17 autori din care 6 din străinătate.

Cele mai multe materiale îi aparțin inițiatorului și susținătorului acestui curent, dl. Adrian-Silvan Ionescu: 41. Un nostalgic al secolului XIX, dar în același timp și profesor de istoria fotografiei la Universitatea Națională de Arte București, el a acoperit pentru paginile revistelor Institutului aproape toate epocile istoriei fotografiei de la noi, sau care au legătură cu România prin artiști care au vizitat țara noastră, de primii fotografi ambulanți până la la E. O. Hoppé sau Lee Miller. Bibliografia va vorbi de la sine.

Bibliografia studiilor de istoria fotografiei în revistele Institutului de Istoria Artei

Studii și cercetări de istoria artei, an II, nr. 3–4, 1955

Oprescu, G., *Szathmary* (E.S.P.L.A., București, 1954, p. + 33 ilustr.), p. 400–401

Studii și cercetări de istoria artei, an III, nr. 3–4, 1956

Brezianu, Barbu, *Folklore mexicano*, p. 314–315, (recenzie de album de fotografii – 100 fotografias de Luis Marquez, texto de Justino Fernandez, Coleccion Azteca No. 2 – Eugenio Feschgrund, editor, 1955)

Studii și Cercetări de Istoria Artei, Seria Artă plastică, Tom 19.I, 1972

Árvary, Árpád, *Câteva scrisori inedite ale lui Carol Popp de Szathmáry*, p. 141–146

Studii și Cercetări de Istoria Artei, Seria Artă plastică, Tom 21, 1974

Cosma, Gh., *POP SIMION, Cimitirul vesel, monografie sentimentală*, cu 116 fotografii de Ion Miclea-Mihale, București, Editura pentru turism, 1972, 38 p., p. 140–143, (recenzie de carte)

Studii și Cercetări de Istoria Artei, Seria Teatru, Muzică, Cinematografie, Tom 21, nr. 1, 1974

Ciutescu, Ilie, *Din iconografia unui spectacol: Apus de soare (1909)*, p. 97–101

Studii și Cercetări de Istoria Artei, Seria Artă plastică, Tom 22, 1975

Niculescu, Remus, *Nicolae Ionescu*, p. 209

Studii și Cercetări de Istoria Artei, Seria Artă plastică, Tom 23, 1976

Ciutescu, Ilie, *Din iconografia unui spectacol: Apus de soare (1909)*, p. 172–179

Studii și Cercetări de Istoria Artei, Seria Artă plastică, Tom 34, 1987

Ionescu, Adrian-Silvan, *Arta portretului în fotografia secolului al XIX-lea*, p. 53–69

Revue Roumaine d'Histoire de l'Art, Série Beaux-Arts, TomeX LVII, 2010

Ionescu, Adrian-Silvan, *Die Ethnophotographie in den von Rumänen bewohnten Gebieten*, p. 63–88

Studii și cercetări de istoria artei. Artă plastică, Serie Nouă. Tom 1 (45), 2011

Schögl, Uwe, Viena, *Hans Makart (1840–1884) and Vienna. The influence of Photography on the Painter's Work*, p. 141–159

Ionescu, Adrian-Silvan, *Antony Penrose. The boy who bit Picasso*, p. 275–276 (recenzie de carte)

Ionescu, Adrian-Silvan, *Zamfira Pungă, Cătălin Pungă, Irina Juncu, Catalogul colecției de fotografie din patrimoniul Muzeului de Istorie a Moldovei Iași. Ateliere și artiști fotografi*, p. 285–289 (recenzie de carte)

Ionescu, Adrian-Silvan, *Cristina Constantin. Artiști fotografi europeni din secolul al XIX-lea în patrimoniul Muzeului Militar Național "Regele Ferdinand I"*, p. 289–292 (recenzie de carte)

Ionescu, Adrian-Silvan, *In memoriam. Karin Schuller-Procopovici, 1954–2011*, p. 303–307

Revue Roumaine d'Histoire de l'Art, Série Beaux-Arts, Tome X LVIII, 2011

Ionescu, Adrian-Silvan, *Le photographe Lee Miller a Braşov et Bucarest, le 25 février et le 1 mars 2011*, p. 159–161

Ionescu, Adrian-Silvan, *Carol Popp de Szathmáry – en fotopionjari Kungl. Bibliotekets samlingar, Institut Culturel Roumain de Stockholm, le 4 avril 2011*, p. 161–164

Ionescu, Adrian-Silvan, *Documentation aux archives Lee Miller de Farley Farm House, Chiddingly, East Sussex, Grande Bretagne, 14–22 mai 2011*, p. 164–165

Revue Roumaine d'Histoire de l'Art, Série Beaux-Arts, Tome X LVIX, 2012

Ionescu, Adrian-Silvan, *Lee Miller à travers la Roumanie, l'appareil photo à la main. (1946)*, p. 137–160

Barbu, Virginia și Beldiman, Ruxanda, *The International Conference Szathmári, pioneer photographer and his contemporaries, "G. Oprescu" Institute of Art History, 14th–16th May 2012*, p. 172–173

Revue Roumaine d'Histoire de l'Art, Série Beaux-Arts, Tome L, 2013

Ionescu, Adrian-Silvan, *Conférence Internationale O R A C L E XXX, Madrid et Ségovie, 7–14 novembre 2012*, p. 98–99

Ionescu, Adrian-Silvan, *LARRY J. SCHAAF, Talbot' World. A Gallery of Natural Magic, Sun Pictures, Catalogue Twenty- one, Hans P. Kraus Jr. Inc., New York, 2012, 62p. + ill.*, p. 105–107 (recenzie de carte)

Beldiman, Ruxanda, KONRAD KLEIN, CHRISTIAN LINDHURST, *Jenseits des Verschwindens. Aus dem fotografischen Nachlass der Gebrüder Fischer, Hermannstadt/Sibiu, Schiller Verlag, Sibiu/ Hermannstadt und Bonn, 2000.*, p. 114–115 (recenzie de carte)

Studii și cercetări de istoria artei. Artă plastică, Serie Nouă. Tom 4 (48), 2014

Ionescu, Adrian-Silvan, *"The city of pleasure": Romantic Bucharest through the 19th century travellers' eyes and pioneers photographers' lenses*, p. 29–74

Dumitran Adriana, *Arta fotografică a lui Iosif Berman (1890–1941)*, p. 75–88

Ionescu, Adrian-Silvan, *Două expoziții retrospective Iosif Berman, București, Muzeul Național Cotroceni, 25 sept. – 25 oct. 2013; Biblioteca Națională a României, 23 oct. 2013 – 31 ian. 2014*, p. 228–231 (cronică de expoziție)

Ionescu, Adrian-Silvan, *Expoziția Lee Miller: A Romanian Rhapsody, Centrul Cultural Românesc/Fundația Rațiu, Londra, 10 iulie – 17 august 2014*, p. 255–261 (cronică de expoziție)

Adriana Dumitran, *ADRIAN-SILVAN IONESCU (editor) Szathmári: Pionier al fotografiei și contemporanii săi/Pioneering photographer and his contemporaries, Editura Oscar Print, București, 2014, 300 p. + il. + DVD*, p. 272–275 (recenzie de carte)

Revue Roumaine d'Histoire de l'Art, Série Beaux-Arts, Tome LI, 2014

Ionescu, Adrian-Silvan, *"ORACLE meets THE ORACLE" La conférence internationale ORACLE XXXI, Delphes et Athènes, Grèce, 6–12 novembre 2013*, p. 173–175

Studii și cercetări de istoria artei. Artă plastică, Serie Nouă. Tom 5 (49), 2015

Schögl, Uwe, Viena, *Gustav Klimt in Contemporary Photographs*, p. 45–59

Yates, Steve, Albuquerque, N.M., *Proto modern photography innovation and beyond*, p. 61–84

Ionescu, Adrian-Silvan, *Salt & Silver. Early Photography 1840–1860, Tate Britain, Londra, 25 februarie – 7 iunie 2015*, p. 222–228, (cronică de expoziție)

Ionescu, Adrian-Silvan, *Arta actorului prin arta fotografiei – Matei Millo văzut de Carol Szathmári, Biblioteca Națională a României, 15 ianuarie – 1 septembrie 2015*, p. 232–235 (cronică de expoziție)

Ionescu, Adrian-Silvan, *Vizita profesorului Steve Yates la București*, p. 239–241

Dumitran, Adriana, *ADRIAN-SILVAN IONESCU, Războiul cel Mare. Fotografia pe frontul românesc, 1916–1919, Institutul Cultural Român, București, 2014, 303 p. + il.*, p. 251–252 (recenzie de carte)

Revue Roumaine d'Histoire de l'Art, Série Beaux-Arts, Tome LII, 2015

Ionescu, Adrian-Silvan, *Le portrait d'enfants – entre statut social et art photographique*, p. 95–109

Ciupală, Alin, *ADRIAN-SILVAN IONESCU, Războiul cel Mare. Fotografia pe frontul românesc 1916–1919, București, Institutul Cultural Român, 2014, 303 p.*, p. 165–166 (recenzie de carte)

DE LIBRIS. BULETIN BIBLIOGRAFIC 2010–2015

BRAUN, Marta; KINGSLEY, Hope, *Salt & Silver: Early Photography 1840–1860 from the Wilson Centre for Photography, Mack, London, 2015, 196 p. + il.* – catalog al expoziției organizată la Tate Britain în intervalul 25 februarie – 7 iunie 2015.

FABER, Monika; VUKOVIĆ, Magdalena (editori), *Tanz der Hände. Tilly Losch und Hedy Pfundmayr in Fotografien 1920–1935, Albertina und Photoinstitut Bonartes, Wien, 2013, 108 p. + il.* – analiză asupra modului cum diverși fotografi de artă precum E. O. Hoppé, Trude Fleischmann, Rudolf Koppitz, Grete Kolliner și alții au speculat calitățile estetice ale ale mâinilor și siluetelor celor două celebre balerine.

FABER, Monika (editor) și GRÖNING, Maren, *Urban Panoramas. The Photography of the Imperial and Government Printing Establishment 1850–1860*, Christian Brandstätter Verlag, Viena, 2008, 96 p. + il. – album cu peisaje vieneze din primele decenii ale existenței artei camerei obscure.

MACEK, Václav (editor), *The History of European Photography 1939–1969*, Fotofo, Bratislava, 2014, vol. II (în două părți), 820 p. + il. – continuare a prezentării cronologice a istoriei fotografiei europene.

MOSER, Walter; SCHRÖDER, Klaus Albrecht (editori), *Lee Miller*, Hatje Cantz Verlag, Ostfildern, 2015, 160 p. + il. – catalogul expoziției cu același nume deschisă la Albertina din Viena în intervalul 8 mai – 16 aug. 2015.

ÖZENDES, Engin, *Photography in the Ottoman Empire 1839–1923*, YEM Yain, Istanbul, 2013, 356 p. + il. – o foarte utilă istorie a fotografiei otomane.

PETCU, Marcu; DUMITRAN, Adriana, *Bucovina de altădată. Chipuri și locuri*, Editura Bibliotecii Naționale a României și Mănăstirea Sucevița, București, 2014, 324 p. + il. – album de fotografii editat în 8 limbi (română, engleză, franceză, germană, italiană, spaniolă, rusă și elenă), ce beneficiază de un cuvânt înainte al Î.P.S. Pimen, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților și de o introducere a lui Ștefan S. Gorovei.

PRODGER, Phillip, E. O. Hoppé – *The German Work 1925–1938*, Steidl, Göttingen, 2015, 240 p. + il. – prezentarea perioadei germane din opera marelui fotograf E. O. Hoppé.

ROSENHEIM, Jeff L., *Photography and the American Civil War*, Metropolitan Museum of Art, New Yrk, 2013, 278 p. + il. – catalogul expoziției cu același titlu, deschisă la Muzeul Metropolitan în intervalul 2 aprilie – 2 septembrie 2013.

ȘERBAN, Alina (ed.), *Ion Grigorescu. Omul cu o singură cameră*, Sternberg Press, Berlin, 2013, 240 p. + il. – prezentare monografică a omului și operei prin texte semnate de Ileana Pintilie, Nuno Faria, Alina Șerban, Andreas Krueger, Klara Kemp-Welch, Marina Alina Asavei.

ȘERBAN, Alina; DIMOU, Kalliopi; ISTUDOR, Sorin, *Vederi încântătoare: Urbanism și arhitectură în turismul românesc de la Marea Neagră în anii '60–'70*, Editura Asociația Pepluspatru, București, 2015, 263 p. – o analiză pluridisciplinară a acestui important proiect arhitectural al anilor '60–'70 din România.

TROPPER, Eva; STARL, Timm, *Format Postkarte. Illustrierte Korrespondenzen, 1900 bis 1936*, Albertina und Photoinstitut Bonartes, Wien, 2014, 148 p. + il. – studiu dedicat fenomenului colecționării de cărți poștale în primul sfert al secolului al XX-lea.

VASIĆ, Čedomir, *Brač De Žon u Beogradu 1888/De Jongh Frères à Belgrade en 1888*, Edicija Foto Artget, Beograd, 2014, 144 p. + il. – analiza operei fotografice a fraților De Jongh, ce au călătorit în multe țări din estul Europei, unde au activat o perioadă mai lungă sau mai scurtă, lăsând o bogată iconografie cu subiecte variate: peisaje urbane, scene de gen, portrete de militari și portrete ale familiilor domnitoare locale.

Studii și cercetări de istoria artei. Artă plastică, Serie Nouă. Tom 6 (50), 2016

Ionescu, Adrian-Silvan, *Expoziția Andreas Groll. Wiens Erster Moderner Fotograf, 1812–1872*, Wien Museum Karlsplatz, Viena, 21 octombrie 2015–10 ianuarie 2016, p. 177–183 (cronică de expoziție)

Ionescu, Adrian-Silvan, *Expoziția Julia Margaret Cameron, Victoria & Albert Museum, Londra, 28 noiembrie 2015 – 21 februarie 2016*, p. 197–207 (cronică de expoziție)

Ionescu, Adrian-Silvan, *Expoziția Edward S. Curtis: One Hundred Masterworks, Palm Springs Art Museum, California, 19 februarie – 29 mai 2016*, p. 217–225 (cronică de expoziție)

Ionescu, Adrian-Silvan, *Centenarul intrării României în Marele Război evocat la New York, Washington și Berlin*, p. 253–258 (cronică de expoziție)

Dumitran, Adriana, *Zilele Daghereotipiei la București, 24–25 martie 2016*, p. 259–260 (prezentare de conferință)

Ionescu, Adrian-Silvan, *O călătorie în țara chitailor*, p. 267–270

Revue Roumaine d'Histoire de l'Art, Série Beaux-Arts, Tome LIII, 2016

Șerbănescu, Horia Vladimir, *ADRIAN-SILVAN IONESCU, Războiul cel Mare. Fotografia pe frontul românesc, 1916–1919, Institutul Cultural Român, avec des versions en anglais, français et allemand, București, 2014 (303 p., ilustrații), 194–197 (recenzie de carte)*

Studii și cercetări de istoria artei. Teatru, Muzică, Cinematografie, Serie Nouă. Tomurile 10–11 (54–55), 2016–2017

Dumitran, Adriana, *Lumea scenei în fața aparatului de fotografiat: Matei Millo văzut de Carol Szathmári*, p. 3–22

Studii și cercetări de istoria artei. Artă plastică, Serie Nouă. Tom 7 (51), 2017

Yates, Steve, Albuquerque, N.M., *Inventing modern photomontage 1918: transdisciplinary precedents in proto modern photography*, p. 101–120

Schögl, Uwe, Viena, *Emilie Flöge in contemporary photographs*, p. 121–134

Bârzu, Călina, *O privire de ansamblu asupra colecțiilor de dagherotipuri din România*, p. 135–145

Ionescu, Adrian-Silvan, *Expoziția East/West Reconstructed. Instalație fotografică de Steve Yates, Galeria Simeza, București, 10–20 octombrie 2017*, p. 240–246

Gheorghe, Daniela, *Conferința internațională Rhetorics of War in the Arts. A Century of War (1917–2017), București, Academia Română, 5–6 octombrie 2017*, p. 258–264. În cadrul conferinței au fost prezentate comunicări având ca subiect fotografia în contextul Primului Război Mondial (cronică de conferință)

Revue Roumaine d'Histoire de l'Art, Série Beaux-Arts, Tome LIV-LV, 2017–2018

Ionescu, Adrian-Silvan, *The exhibition East / West Reconstructed, The Simeza Gallery, Bucharest, October 10–20, 2017*, p. 147–152 (cronică de expoziție)

Kemenesi, Zsuzsanna, *The International Conference Rhetorics of War in the Arts. A Century of War (1917–2017). Bucharest, 5th–6th of October, 2017. The Romanian Academy. The “G. Oprescu” Institute of Art History*, p. 158–162 (cronică de conferință)

Ionescu, Adrian-Silvan, *Conférence Internationale ORACLE 34 New Orleans, USA, 7–14 décembre 2016*, p. 178

Ionescu, Adrian-Silvan, *Conférence internationale ORACLE 35, Kaunas, Lituanie, 4–7 novembre 2017*, p. 178–189

Studii și cercetări de istoria artei. Artă plastică, Serie Nouă. Tom 8 (52), 2018

Apostol, Ioana, *Conferința Alan Griffiths, Luminous-Lint: Weaving a Multi-Dimensional Tapestry on Photohistory – Challenges and Opportunities, Biblioteca Academiei Române, Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu”, 23 octombrie 2018*, p. 221–223

Ionescu, Adrian-Silvan, *BOGDAN IORGA, Reenactment. Cum am re trăit Marele Război în veacul XXI/ How I Relived the Great War in the 21st Century, Ed. I. C. R., București, 2018, 272 p. + il., p. 243–244 (recenzie de carte)*

Studii și cercetări de istoria artei. Artă plastică, Serie Nouă. Tom 9 (53), 2019

Ionescu, Adrian-Silvan, *Expoziția Portretul unei țări. România Mare în fotografiile lui Hoppé, 1923, Sala Th. Pallady, Biblioteca Academiei Române, 21 mai – 20 iunie 2019; Muzeul Civilizației Urbane a Brașovului, Brașov, 28 octombrie 2019 – 15 februarie 2020*, p. 188–197 (cronică de expoziție)

Ionescu, Adrian-Silvan, *Expoziția Univers infantil. Imagini, veșminte și colecții din secolul al XIX-lea, Sala Theodor Pallady a Bibliotecii Academiei Române, 2–17 septembrie și 4–20 octombrie 2019*, p. 205–213 (cronică de expoziție)

Revue Roumaine d'Histoire de l'Art, Série Beaux-Arts, Tome LVI, 2019

Ionescu, Adrian-Silvan, *La Grande Roumanie sous l'objectif de E. O. Hoppé*, p. 75–142

Howe, Graham (Pasadena), *A Londoner Wandering in Romania: E. O. Hoppé's Portraits of a Country*, p. 143–152

Ionescu, Adrian-Silvan, *La conférence internationale ORACLE 36, Luxembourg, 1–6 novembre 2018*, p. 199–210

Apostol, Ioana, *La conférence de Hans Christian Adam, Muybridge and Movement, Bibliothèque de l'Académie Roumaine, Bucarest, 26 février 2018*, p. 214–219

Apostol, Ioana, *Conférence et exposition, La Roumanie de E. O. Hoppé, Bibliothèque de l'Académie Roumaine et Jockey Club, Bucarest, 21–22 mai 2019*, p. 222–228

Studii și cercetări de istoria artei. Artă plastică, Serie Nouă. Tom 10 (54), 2020

Shinde, Niyatee (Washington DC), *Photography in India*, p. 107–118

Ionescu, Adrian-Silvan, *ANA IACOB, Avangarda fotografiilor din București. Repertoriul fotografiilor din patrimonial Muzeului Municipiului București – Secolul XIX, Ed. Muzeului Municipiului București, București, 2015, 182 p + il., p. 209–212 (recenzie de carte)*

Stroe, Aurelian, *PHOTORESEARCHER, No. 34, 2020 IN FOCUS: Photography in Romania, Guest Editor: Adrian-Silvan Ionescu, 104 p. + il., p. 227–233*

Studii și cercetări de istoria artei. Teatru, Muzică, Cinematografie, Serie Nouă. Tomurile 14 (58), 2020

Stroe, Aurelian, *EMANUEL TÂNJALĂ, Album fotografic. Lumea filmului românesc, Ed. Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2019, 340 p. [din care 317 planșe fotografice], p. 142–146 (recenzie de carte)*

Revue Roumaine d'Histoire de l'Art, Série Beaux-Arts, Tome LVII-LVIII, 2020-2021

Stroe, Aurelian, *Transylvanian Saxons' Monuments and Folk Costume in the Die Blauen Bücher Collection*, p. 35-48

Ionescu, Adrian-Silvan, *Les Nadar. Une légende photographique*, Bibliothèque Nationale de France [BnF], 16 oct. 2018-3 févr. 2019, p. 149-158 (cronică de expoziție)

Ionescu, Adrian-Silvan, *L'exposition Edward S. Curtis. Mann, myten og legenden*, Preus Museum, Horten, 29 sept. 2019 - 4 oct. 2020, p. 170-177 (cronică de expoziție)

Andrei, Eduard, *L'exposition Eli Lotar (1905-1969)*, Musée des Collections d'Art, Bucarest, 18 avril - 14 juillet 2019, p. 177-184

Ionescu, Adrian-Silvan, *Conférence internationale ORACLE 37*, Horten, Norvège, 1-4 nov. 2019, 197-205

Ionescu, Adrian-Silvan, *Conférence internationale ORACLE 38*, 6-8 nov. 2020, p. 205-207

Stroe, Aurelian, *GEORG GERSTER, MARTIN RILL, Schäßburg und die Groze Kokel*, p. 232-235 (recenzie de carte)

Stroe, Aurelian, *PhotoResearcher*, no. 34, *In Focus: Photography in Romania*, p. 235-239 (recenzie la numărul din revista European Society for History of Photography (Viena) PhotoResearcher care a avut ca temă fotografia din România).

Studii și cercetări de istoria artei. Artă plastică, Serie Nouă. Tom 11 (55), 2021

Yates, Steve, Albuquerque, N.M., *LÁSZLÓ MOHOLY-NAGY: PHOTOGRAPHIC RESEARCH IN THE MODERN ERA*, p. 91-103

Țuțui, Marian, *A 39-a ediție a Conferinței anuale Oracle la București (3-5 noiembrie 2021)*, p. 215-219

Studii și cercetări de istoria artei. Teatru, Muzică, Cinematografie, serie nouă, tom 15-16 (59-60), 2021-2022

Țuțui, Marian, *The Manakia brother and Bitolia are back in the news*, p. 81-92 (chiar dacă articolul se referă preponderant la activitatea de realizatori de filme a fraților Manakia nu este omisă și activitatea lor de fotografi).

Revue Roumaine d'Histoire de l'Art, Série Beaux-Arts, Tome LIX, 2022,

Ionescu, Adrian-Silvan, *Conférence sur la photographie ethnographique de Roumanie*, Prague, 7-10 novembre 2022, p. 114-119

Țuțui, Marian, *The 39th Annual Oracle Conference in Bucharest (November 3-5, 2021)*, p. 136-142

Studii și cercetări de istoria artei. Artă plastică, Serie Nouă. Tom 12 (56), 2022

Ionescu, Adrian-Silvan, *Роберт Јанкулоски / ROBERT JANKULOSKI, Манаки, приазна во слики / Manaki, une histoire en images / A Story in Pictures*, Macedonian Centre for Photography, Skopje, 2017, 178 p. + il., p. 254-256 (cronică de carte)

Studii și cercetări de istoria artei. Artă plastică, Serie Nouă. Tom 13 (57), 2023

Roberts, Hilary, Londra, *Florence Farmborough's photographs of the Russian front during the first world war*, p. 147-157

Ulieriu-Rostás, Theodor E., "A photographic studio according to the adjoined plan". *New archival sources for the history of photography in nineteenth-century Bucharest*, p. 159-187

Dumitran, Adriana, *The photographer Adolf Klingsberg and Julietta, his workshop in Bucharest, in the first half of the 20th century*, p. 189-205

Caramelea, Ramona, *Conferința internațională Romanian Photography. Local perspective and European trends/Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*, Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu” și Biblioteca Națională a României, 8 iunie 2023, Biblioteca Națională a României, Sala Mircea Eliade, p. 244-248

